

ИСТОРИЈСКИ ЧАСОПИС
Књ. LXII
(2013)

INSTITUTE OF HISTORY

HISTORICAL REVIEW

Vol. LXII
(2013)

Editorial board

JOVANKA KALIĆ, MIHAILO VOJVODIĆ
MARICA MALOVIĆ-ĐUKIĆ, SRĐAN KATIĆ,
ALEKSANDRA VULETIĆ, MILIĆ J. MILIĆEVIĆ,
LUBOMÍRA HAVLÍKOVÁ, ILIJA TODEV,
ANGELIKI KONSTANTAKOPOULOU,
KONSTANTIN NIKIFOROV

Editor-in-chief

Srdan Rudić, Ph.D.
Director of the Institute of History

BELGRADE
2013

ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ

ИСТОРИЈСКИ ЧАСОПИС

Књ. LXII
(2013)

Редакциони одбор

ЈОВАНКА КАЛИЋ, МИХАИЛО ВОЈВОДИЋ,
МАРИЦА МАЛОВИЋ-ЂУКИЋ, СРЂАН КАТИЋ,
АЛЕКСАНДРА ВУЛЕТИЋ, МИЛИЋ Ј. МИЛИЋЕВИЋ
LUBOMÍRA NAVLÍKOVÁ, ИЛИЈА ТОДЕВ,
ANGELIKI KONSTANTAKOROULOY,
КОНСТАНТИН НИКИФОРОВ

Одговорни уредник

др Срђан Рудић
директор Историјског института

БЕОГРАД
2013

Овај број *Историјског часописа*
штампан је уз финансијску помоћ
Министарства просвете, науке и технолошког развоја
Владе Републике Србије

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Александар Узелац ПОЧЕЦИ НОГАЈЕВЕ ВЛАСТИ У ЗАПАДНОЈ СТЕПИ И НА ДОЊЕМ ДУНАВУ (с. 1267–1273)	11
Срђан Рудић БАЛШИЋИ И ДУБРОВНИК ПРИЛОГ ПОЗНАВАЊУ ПРАВНИХ ОДНОСА	35
Дејан Булић ЦРКВА У ШУМНИКУ, НОВИ ПОГЛЕД НА ДАТОВАЊЕ	47
Срђан Катић, Бојан Поповић СМЕДЕРЕВСКА ВАРОШ ОД 1459. ГОДИНЕ ДО КРАЈА 16. ВЕКА	79
Гордана Гарић Петровић, Драгана Амедоски СТАНОВНИШТВО И НАСЕЉА НАХИЈЕ ПЕТРУС У 16. ВЕКУ	117
Биљана Марковић СВЕДОЧЕЊЕ У СУДСКОМ ДОКАЗНОМ ПОСТУПКУ ПРЕМА МЛАЂИМ РУКОПИСИМА ЗАКОНОДАВСТВА ЦАРА СТЕФАНА ДУШАНА	139
Недељко В. Радосављевић ВИКАРНИ ЕПИСКОПИ ДАБРОВОСАНСКЕ МИТРОПОЛИЈЕ (1766–1878)	161
Чедомир Антић КНЕЖЕВИНА СРБИЈА У АУСТРАЛИЈСКОЈ ЈАВНОСТИ	193
Александар Растовић ЕНГЛЕЗИ О БУНАМА У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ 1842–1844. ГОДИНЕ	229
Урош Тагић ИЛИЈА ГАРАШАНИН И ФРАНЦУСКА	245

Катарина Јовановић ПОГЛЕД ИЗ БУКУРЕШТА: КАРОЛ I ХОЕНЦОЛЕРН О МИЛАНУ ОБРЕНОВИЋУ И СРБИЈИ	277
Бојана Миљковић-Катић СЕОСКО ПРОФЕСИОНАЛНО ЗАНАТСТВО КНЕЖЕВИНЕ СРБИЈЕ (1834–1866)	309
Сузана Рајић НЕСУЂЕНИ СКУП СЛОВЕНА У БЕОГРАДУ 1869. ГОДИНЕ	331
Јована Шалјић ИСЛАМСКА ЗАЈЕДНИЦА СРБИЈЕ: првих десет година (1868–1877)	345
Душан Фундић ИСМАИЛ КЕМАЛ – ПРЕОБРАЖАЈ ОСМАНСКОГ СЛУЖБЕНИКА У ВОЂУ АЛБАНСКОГ НАЦИОНАЛНОГ ПОКРЕТА	361
Мария Алексеева СЕМЕЙНО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ КОНФЛИКТ В СЕРБИИ В ПОСЛЕДНЕЙ ТРЕТИ XIX ВЕКА ПО МАТЕРИАЛАМ РУССКОЙ ДОРЕВОЛЮЦИОННОЙ ПЕРИОДИКИ	387

ПРИЛОЗИ

Душан Мркобрад ПРИЛОЗИ ПОЗНАВАЊУ НАЈСТАРИЈЕ АРХЕОМЕТАЛУРГИЈЕ СРПСКЕ СРЕДЊОВЕКОВНЕ ДРЖАВЕ	405
--	-----

ПРИКАЗИ

<i>Золотоордынская цивилизация</i> , вып. 1-5, Академия наук Республики Татарстан, Институт истории им. Ш. Марджани: Центр исследований золотоордынской цивилизации, Казань 2008-2012. (Александар Узелац)	423
--	-----

Larissa Juliet Taylor, THE VIRGIN WARRIOR. THE LIFE AND DEATH OF JOAN OF ARC, Yale University Press, New Haven and London, 2009, Paperback 2010, 251 стр. (<i>Растко Васић</i>)	426
Недељко В. Радосављевић, <i>Стара црква у Субјелу</i> , Историјски архив Ужице, Ужице 2012, 162 стр. (<i>Јелена Илић</i>)	431
Радош Љушић, <i>Кнегиња Љубица</i> , Завод за уџбенике, Београд 2013 ² , 243 стр. (<i>Радомир Ј. Поповић</i>)	434
Владимир Јовановић, <i>Тајна полиција кнежевине Србије (политичко насиље и управљачке стратегије у Србији 19. века)</i> Историјски институт, Београд 2012, 185 стр. (<i>Милан Кутлешић</i>)	436
Славенко Терзић, <i>Стара Србија (XIX-XX век). Драма једне цивилизације. Рашка, Косово и Метохија, Скопско-тетовска област</i> , Нови Сад - Београд 2012, 662. (<i>Биљана Вучетић</i>)	439

НАУЧНИ ЖИВОТ

Међународна научна конференција „Балкански ратови 1912/1913: нова виђења и тумачења“, Београд, 24-25. октобар 2012. (<i>Миљан Милкић</i>)	443
--	-----

IN MEMORIAM

Слободан ДУШАНИЋ	(<i>Драгић М. Живојиновић</i>)	445
Тибор ЖИВКОВИЋ	(<i>Дејан Црнчевић</i>)	447
Милутин ПЕРОВИЋ	(<i>Недељко В. Радосављевић</i>)	452
Андреј МИТРОВИЋ	(<i>Ана Столић</i>)	455
Васо И. ВОЈВОДИЋ	(<i>Милун Стијовић</i>)	458

УПУТСТВО АУТОРИМА	461
-------------------	-----

CONTENTS

ARTICLES

- Aleksandar Uzelac
THE BEGINNINGS OF NOGAI'S RULE IN THE WESTERN
STEPPIES AND IN THE LOWER DANUBE (c. 1267–1273) 11
- Srđan Rudić
THE BALŠIĆ FAMILY AND DUBROVNIK A CONTRIBUTION
TO UNDERSTANDING LEGAL RELATIONS 35
- Dejan Bulić
THE CHURCH IN ŠUMNIK, A NEW VIEWPOINT ON DATING 47
- Srđan Katić, Bojan Popović
THE VAROŠ OF SMEDEREVO
FROM 1459 TILL THE END OF THE 16th CENTURY 79
- Gordana Garić Petrović, Dragana Amedoski
POPULATION AND SETTLEMENTS
IN THE PETRUS *NÁHIYE* IN THE 16th CENTURY 117
- Biljana Marković
COURT TESTIMONY IN THE LEGISLATION
OF TSAR DUSHAN ACCORDING TO THE
MANUSCRIPTS OF THE MORE RECENT REDACTION 139
- Nedeljko V. Radosavljević
VICARY BISHOPS OF THE METROPOLIS
OF DABRO-BOSNIA (1766-1878) 161
- Čedomir Antić
PRINCIPALITY OF SERBIA IN THE AUSTRALIAN PRESS 193
- Aleksandar Rastović
THE ENGLISH ABOUT POLITICAL RIOTS
IN THE PRINCIPALITY OF SERBIA 1842–1844. 229
- Uroš Tatić
ILIJA GARASANIN AND FRANCE 245

Katarina Jovanović A VIEW FROM BUCHAREST: CAROL I HOHENZOLLERN ON MILAN OBRENOVIĆ AND SERBIA	277
Bojana Miljković-Katić PROFESSIONAL RURAL HANDICRAFTS IN THE PRINCIPALITY OF SERBIA (1834–1866)	309
Suzana Rajić THE UNHELD CONVENTION OF THE SLAVS IN BELGRADE IN 1869	331
Jovana Šaljić ISLAMIC COMMUNITY OF SERBIA: first ten years (1868-1877)	345
Dušan Fundić ISMAIL KEMAL: THE TRANSFORMATION OF OTTOMAN BUREAUCRAT IN THE ALBANIAN NATIONAL MOVEMENT LEADER	361
Марија Алексејева ПОРОДИЧНО-ПОЛИТИЧКИ СУКОБ У СРБИЈИ ТОКОМ ПОСЛЕДЊЕ ТРЕЋИНЕ XIX ВЕКА ПРЕМА МАТЕРИЈАЛИМА РУСКЕ ДОРЕВОЛУЦИОНАРНЕ ПЕРИОДИКЕ	387
CONTRIBUTIONS	
Dušan Mrkobrad ADDITION TO UNDERSTANDING THE OLDEST ARCHAEOLOGICAL METALLURGY OF MEDIEVAL SERBIA	405
REVIEW ARTICLES	423
ACADEMIC EVENTS	443
IN MEMORIAM	445
INSTRUCTIONS FOR CONTRIBUTORS	463

Јована ШАЉИЋ*
Историјски институт
Београд

ИСЛАМСКА ЗАЈЕДНИЦА СРБИЈЕ: првих десет година (1868–1877)**

Анстракт: Година 1868. узима се као година у којој је указом кнеза Михаила Обреновића озваничена исламска вероисповест у Кнежевини Србији као постојећа, а потребе исламске заједнице стављене на терет државног буџета. Овај догађај је уско повезан са обновом београдске Бајракли џамије исте године. У раду је приказан живот и организација муслиманске заједнице, као и проблеми и изазови са којима се сусретала током прве деценије свог постојања.

Кључне речи: Србија, кнез Михаило, Бајракли џамија, муслимани, Исламска заједница.

Деветнаести век на Балканском полуострву обележили су национално-ослободилачки покрети балканских хришћана против вишевековне османске управе. Рођене су нове хришћанске државе Србија, Црна Гора, Бугарска, Грчка, Румунија, а током читавог периода, муслиманско становништво је, услед бројних политичких, економских или верских разлога, напуштало њихове територије. Они који су остали, у Србији су и даље називани „Турцима“ али не по етничком већ искључиво верском

* jovana.saljic@iib.ac.rs

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије *Европа и Срби (1804–1918): подстицаји и искушења европске Модерне* (Ев. бр. 177031).

принципу. Њихов укупан број је био нешто већи од шест хиљада душа, углавном по градовима.¹

Србија је своју пуну независност стекла на Берлинском конгресу 1878. године када су Берлинским уговором први пут прокламована и верска права мањина. Та права су подразумевала пре свега да се однос према неправославном становништву базира на слободи и видном практиковању свих облика вере, свим домаћим и страним лицима, како је прописивао Берлински уговор. Ипак, чињеницу да постаје вишеверска држава, Србија није дочекала неспремна. У њој је већ постојала и била активна јеврејска црквено-школска општина, католичка општина, општина аугсбуршког исповедања,² а захваљујући одлуци кнеза Михаила, од 1868. године, дакле читаву деценију пре одредаба Берлинског уговора, и муслиманска заједница са својим верским апаратом који се финансирао из буџета Кнежевине.

Све је започело 9/21. априла 1868. године,³ писмом које је тадашњи министар просвете и црквених дела Димитрије Црнобарац упутио министру грађевина Миливоју Петровићу Блазнавцу, обавестивши га да је по налогу кнеза Михаила изабрао београдску „Барјак-цамију“, као и једну кућу за становање хоће, да се оправе и оспособе за муслиманску заједницу у граду.⁴ На основу овога донет је предрачун у износу од 15.500 гроша пореских који би се издвојили из годишњег буџета предвиђеног за оправке.⁵ Државни Савет, на седници од 12/24. априла исте године, донео

¹ Према попису становништва из 1874. године у Србији је живело 6.176 муслимана, од тога највише у Алексиначком округу – 1.242, затим у Књажевачком 1.101, Подринском 973 и Шабачком 688. У осталим окрузима их је било мање. У вароши Београд живело је 36 муслимана. Осим ових 36 београдских, сви се према попису воде као Цигани, *Државопис Србије* IX, Београд 1879, 152.

² Још 1853. године кнез Александар Карађорђевић донео је указ о вероисповедној слободи разних хришћанских вероисповеди (Архив Србије (=АС), Државни Савет (=ДС), 1853, 433). Општина аугсбуршког исповедања је из буџета добијала редовну месечну помоћ у износу од 300 гроша пореских (АС, Министарство просвете и црквених дела – Просветно одељење (=МПс-П), Деловодни протокол за 1872. годину, општина аугсбуршког исповедања даје признаницу, бр. 3571, 4350, 5660), док је за потребе јеврејске црквено-школске општине често издвајан новац из државне касе (АС, МПс-П, 1868 II 266; 1868, III, 307).

³ Сви датуми у главном, као и тексту у напоменама, дати су паралелно по старом и новом календару.

⁴ АС, МПс-П, 1868 VIII 1871, министар просвете и црквених дела Д. Црнобарац – заступнику министра грађевина М. П. Блазнавцу, 9/21. априла 1868. у Београду, бр. 981.

⁵ АС, ДС, 161/868, заступник министра грађевина М. П. Блазнавац – Државном Савету, 10/22. априла 1868. у Београду, бр. 980.

је одлуку да се џамија може оправити као и да се поменути износ може издвојити из буџета за ту намену.⁶ Услед малог броја, углавном сиромашних припадника муслиманске заједнице решено је да се из државног буџета издваја и новац за плаћање хоџе и муџезина, и то 240 и 120 талира годишње, као и за редовне џамијске трошкове на годишњем нивоу 1.800 гроша пореских, почев од 1. јуна текуће године.⁷ Ове одлуке потврдио је и сам кнез својим указом 18/30. маја 1868. године чиме је заједница и озваничена а исламска вероисповест призната као постојећа у Кнежевини.⁸ Остало је да се уреди још неколико ствари пре него што је заједница могла отпочети са својим, пре свега верским активностима. У кући која је издвојена за становање хоџе, а која је припадала Правитељству, становао је извесни Вилхелм Шосберг, кројачки мајстор, кога је требало одмах иселити како би се што пре отпочело са радовима. За то је такође издвојен новац из буџета као надокнада поменутом кираџији.⁹ Потом је требало наћи одговарајућег хоџу који ће предводити заједницу, као и муџезина и стога је издат налог управитељу вароши Београда да то учини „у договору са овдашњим Мухамеданцима“.¹⁰ Позвани су хоџа и муџезин из Сарајева, Мехмед-ефендија Хаџимехмедовић и његов брат Узеир Хаџимехмедовић који су у Београд стигли 1/12. јуна 1868. године.¹¹ Преостала је још и оправка џамије и хоџине куће што је поверено предузимачу Фердинанду Розелту уз услов да оправка мора бити завршена, те џамија и кућа за своју намену оспособљене у року од шест недеља, и то рачунајући од 20. априла до 2. јула текуће године.¹² И заиста, оправка је завршена у предвиђеном року. На дан 21. јула састала се комисија коју су чинила два инжењера и представник министарства просвете и црквених дела са задатком да извршене оправке прегледају и приме и да муслиманској заједници и њеном хоџи предају џамију на употребу.¹³

⁶ АС, ДС, 161/868, решење Државног Савета од 12/24. априла 1868. у Београду.

⁷ АС, ДС, 216/868, решење Државног Савета од 15/27. маја 1868. у Београду, бр. 480.

⁸ АС, МПС-П, 1868 VIII 1871, решење српског кнеза Михаила М. Обреновића III од 18/30. маја 1868. у Београду, бр. 1398.

⁹ АС, ДС, 259/868, решење Државног Савета од 7/19. јуна 1868. у Београду, бр. 567.

¹⁰ АС, МПС-П, 1868 VIII 1871, министар просвете и црквених дела Д. Црнобарац – Управитељу вароши Београда, (без датума), у Београду.

¹¹ АС, МПС-П, 1868 VIII 1871, рађено у Министарству просвете и црквених дела, 26. августа/7. септембра 1868. у Београду, бр. 2958.

¹² АС, МПС-П, 1868 VIII 1871, заступник министра грађевина М. П. Блазнавац – министру просвете и црквених дела Д. Црнобарцу, 3/15. маја 1868. у Београду, бр. 1062.

¹³ АС, МПС-П, 1868 VIII 1871, заступник министра грађевина Ј. Б. Марковић – министру просвете и црквених дела П. Јовановићу, 11/23. јула 1868. у Београду, бр. 2022.

Током наредних месеци, на захтев београдских муслимана, извршене су још неке оправке. Подигнута је још једна кућа у хоцином дворишту за складиштење намирница као и чување џамијских предмета, изравнато је џамијско двориште, на прозорима су постављени гвоздени капци и подигнут је зид око хоцине куће да не би „*кроз тарабу који иште у авлију вирио...*“.¹⁴ За ово је одобрено још 13.035 гроша пореских из буџета Кнежевине за 1869. годину.¹⁵ Такође, дата је хоци на управу и једна кафана близу џамије за смештај Турака који путују кроз Београд.

Након овога, све до смрти првог хоце обновљене Бајракли џамије Мехмеда-ефендије Хаџимехмедовића шест година касније, заједница је живела у миру и без већих проблема. За хоцу и муџезина је сваког месеца, уредно, издвајана плата у износу од 240 тј. 120 гроша пореских, зашта су они, исто тако уредно, сваког месеца подносили признанице, док је самом хоци, од 1871. године, плата повећана на 300 гроша пореских месечно.¹⁶ Такође, на тромесечном нивоу је, током читавог периода, издвајано по 360 гроша пореских за џамијски огрев као и 375 гроша

¹⁴ АС, ДС, 399/868, заступник министра грађевина Ј. Б. Марковић – Државном Савету, 21. септембра/3. октобра 1868. у Београду, бр. 2044.

¹⁵ АС, ДС, 399/868, решење Државног Савета од 7/19. октобра 1868. у Београду, бр. 841.

¹⁶ АС, МПс-П, Деловодни протокол за 1868. годину: плата давана хоци београдском у години 1868. бр. 3023-3626-4405-4756-5297; плата давана служитељу џамије београдске у години 1868. бр. 3024-3627-4404-4757-5302; Деловодни протокол за 1869. годину: плата давана у 1868/69 рач. год. београдском хоци, бр. 387-837-1256-1645-2127-2453-3046-3862-4489-5015-5660-6086; плата давана у 1868/69 рач. години муџезину, бр. 388-838-1257-1644-2128-2454-3047-3754-4486-5016-5661-6085; Деловодни протокол за 1870. годину: плата давана хоци београдском у год. 1870, бр. 302-739-1219-1599-2000-2397-3047-3717-4368-4899-5534-6030; плата давана послужитељу џамијском у 1870. р. год, бр. 303-740-1220-1600-2002-2398-3048-3718-4367-4900-5535-6031; Деловодни протокол за 1871. годину: плата давана хоци београдском у 1871. рач. години, бр. 408-904-1353-1758-2174-2606-3215-4022-4634-5109-5760-6200; плата давана муџезину џамијском у 1871. рачунској години, бр. 409-905-1354-1760-2175-2607-3216-4023-4635-5110-5759-6199; плата давана оци београдском у 1872. рач. год. 1873 II 85; плата давана муџезину џамије овд. у 1872. рач. год. 1873 II 85; плата давана оци београдском за 1873. рач. год. 1883 II 232; плата давана муџезину џамије овдашње за 1873. рач. год. 1883 II 232; плата издавана оци џамије београдске из касе министарства просвете за 1874. г. 1883 II 232; плата издавана помоћнику оцином из касе Министарства просвете за 1874. г. 1883 II 232.

пореских за џамијско осветљење,¹⁷ посебно током рамазанских празника.¹⁸ Инцидента ни у самој заједници ни са окружењем никаквих није било, осим што је у једном тренутку изгорела кафана намењена турским путницима па је хоџа тражио да му се уступи нова,¹⁹ што је, додуше након његове смрти, и учињено.²⁰

Једини прави проблем, муслиманска заједница у Београду, на челу са својим хоџом, имала је са шабачким муслиманима који нису хтели да признају надлежност београдског хоџе и били су упорни у намери да сами доведу и плаћају свога. Први овакав захтев они су изнели још у мају 1868. године, у писму које је начелништво округа шабачког упутило министру просвете и црквених дела. У писму се наводи да у Шапцу живи 65 фамилија мухамеданског закона и да они чине једну махалу од неких 40 кућа. Наводећи како „*нема когод обрезати новорођено дете нити уосталом извршити дужности као: венчања, опела, молитве у болести...*“²¹ шабачки муслимани моле министарство да им се дозволи да доведу једног хоџу из Босне кога би они издржавали о свом трошку. Министар просвете и црквених дела одговорио је позитивно на овај захтев наводећи „*да нема ништа против што ће они хоџу наћи и довести за потребу своје*

¹⁷ АС, МПс-П, Деловодни протокол за 1869. годину: трошкови Барјак џамије у Београду за 1868/69 рач. г. бр. 792-1025-2378-5322-5649; Деловодни протокол за 1870. годину: трошкови овдашње џамије бр. 738-1598-2001-3716; трошкови џамије овдашње за 1871. рач. год. бр. 5536-5537; Деловодни протокол за 1871. годину: трошкови џамије београдске за 1871. годину, бр.1757-1759-2173-4022-5761-5762; Деловодни протокол за 1872. годину: трошкови учињени за огрев и осветљење џамијско за 1872. рач. год. бр. 947-2033-2482-4347-6265; Деловодни протокол за 1873. рач. год: трошкови џамије београдске за 1873. рач. год. бр. 839-1669-2499-4417; Џамијски трошкови учињени у рачунској и 1873. и 1874. години из касе мин. прос. 1883 П 232; Деловодни протокол за 1875. годину: трошкови џамијски за 1875. годину бр.412-1776-1778-1779-6977; Деловодни протокол за 1876. годину: огрев и трошкови џамије београдске бр.1120-2962-2963-3560.

¹⁸ „*Хоџа подноси признаницу да је примио 488 гр. пор. у име трошка потребног за осветљење џамије за празник Рамазан*“, АС, МПс-П, Деловодни протокол за 1869. годину: трошкови Барјак џамије у Београду за 1868/69 рач. г. бр. 4492.

¹⁹ АС, МПс-П, 1872 XIV 77, хоџа београдски М. Хаџимехмедовић – српском кнезу М. М. Обреновићу IV, 25. августа/6. септембра 1872. у Београду.

²⁰ АС, МПс-П, 1875 V 102, начелник А. Јовановић, по наредби министра грађевина, – министарству просвете и црквених дела, 14/26. маја 1875. у Београду, бр. 2111.

²¹ АС, МПс-П, 1868 II 214, начелство округа шабачког – министру просвете и црквених дела Д. Црнобарцу, 2/14. маја 1868. у Шапцу, бр. 4277.

*вероисповеди...*²² Ипак, све до 1873. године шабачки муслимани се нису оглашавали када су, преко начелника округа шабачког, послали молбу министру просвете да им се дозволи да себи за хоџу узму извесног Абидима Ациазерова који је прешао из Босне. Такође у молби напомињу да у њиховој махали има 61 кућа те да би га сви заједно плаћали 2.000 гроша чаршијских на име хоџине плате. У истом писму, начелник шабачког округа наводи да Абидим Ациазеров није поднео никаква документа којима би могао доказати да је он заиста хоџа и да је способан за вршење ове дужности па, износећи бојазан „*да се не би под именом оџе, какво лице од стране Турака амо упутило које би могло имати сасвим друге цели...*“ моли министра за мишљење, као и даља упутства по овој ствари.²³ Министар је у своме писму начелништву шабачког округа решио да се Абидим Ациазеров не може примити за хоџу шабачким муслиманима, а проблем вршења верозаконских обреда муслиманима из других крајева Србије решен је очито још неколико година раније тиме што је београдски хоџа био задужен да повремено иде у различите округе да обавља ове врсте дужности зашта је био званично прописан и новчани износ као надокнада за извођење оваквих обреда.²⁴ Ипак, сам београдски хоџа Мехмед-ефендија Хаџимехмедовић је неколико месеци пред своју смрт, вероватно услед болести и немогућности да путује по Србији, покушао да испослује код министра намештење у Шапцу и Лозници за свог колегу Мехмеда Нишлића, родом из Ужица,²⁵ међутим, српска власт ни овом приликом није изашла у сусрет захтеву.²⁶ Нарочито пошто су и

²² АС, МПс-П, 1868 II 214, министар просвете и црквених дела Д. Црнобарац – начелништву округа шабачког, 11/23. маја 1868. у Београду, бр. 1243.

²³ АС, МПс-П, 1874 IV 538, начелник округа шабачког М. Луњевица – министру просвете и црквених дела С. Новаковићу, 16/28. октобра 1873. у Шапцу, бр. 15629.

²⁴ „*Молим за наредбу окружном начелнику да скупи веру мухамеданску за венчање, сунет, ођу ли узет драговољан прилог од њи. Рад сам даље путовати по Србији овим послом*“ АС, Министарство унутрашњих дела, полицијско одељење (=МУД-П), 1869, XI, 124, хоџа београдски М. Хаџимехмедовић – министру унутрашњих дела Р. Милојковићу шаље телеграм, 5/17. августа 1869 у Пожаревцу; „*Хасан ефендија, хоџа београдске џамије, полази у округ шабачки и подрински ради верозаконских послова својих, и код тамошњих Турака да неке обреде изврши, за које ће му они ову таксу плаћати: а) за нађах-параси-20 гр. чар. б) за сунећење-12 гр. чар.*“ АС, МПс-П, 1874 XI 728, објава министра просвете и црквених дела Ф. Христића од 17/29. августа 1874. у Београду, бр. 4301.

²⁵ АС, МПс-П, 1874 IV 538, хоџа београдски М. Хаџимехмедовић – министру просвете и црквених дела Ф. Христићу, 4/16. фебруара 1874. у Београду.

²⁶ АС, МПс-П, 1874 IV 538, решење министра просвете и црквених дела Ф. Христића од 4/16. фебруара 1874. у Београду, бр. 418.

сами шабачки муслимани упорно одбијали хоцу из Београда говорећи да „*београдски оца није оца нама већ београдским Турцима...*“.²⁷ Сам Мехмед Нишлић ипак је отишао у Шабац и Лозницу без одобрења српских власти, представљајући се тамо као званичан хоца постављен од стране београдског, а у усменом договору са српским властима, настављајући безуспешно да покушава да добије потврду из Београда.²⁸ Након смрти Мехмеда Хаџимехмедовића покушао је да се наметне властима и за следећег београдског хоцу.²⁹ Ипак, ни то му није пошло за руком, а следећи изабрани београдски хоца, Хасан Дорић, захтевао је од министарства његово склањање и кажњавање као узурпатора.³⁰

Мехмед-ефендија Хаџимехмедовић, први хоца обновљене Бајракли џамије у Београду, умро је почетком 1874. године од туберкулозе.³¹ Убрзо након његове смрти, његов брат, мујезин Бајракли џамије, Узеир Хаџимехмедовић, захваливши се на повереној му служби, тражио је дозволу од српских власти да може са породицом отићи у родно Сарајево, жалећи се на симптоме исте болести од које је и његов брат умро.³² Молба му је одобрена и издата му је двомесечна плата за путне трошкове. Више се није враћао, а након одласка ове двојице, места хоце и мујезина остала су упражњена, па је међу београдским муслиманима настала права навала. Неколико београдских муслимана, на челу са њиховим незваничним представником Баба-џан Хаџимустафићем, локалним трговцем, упутило је писану молбу министру просвете и црквених дела. Изабран је Смајо Хаџиасановић, локални сарачки мајстор, као привремено решење до доласка школованијих лица за ове послове, на каквима је српска влада очито инсистирала.³³ Нови хоца Хасан Дорић пристигао је у Београд већ

²⁷ АС, МПс-П, 1874 XVI 732, начелник округа шабачког М. Луњевица и начелник округа подринског П. Петровић – министру просвете и црквених дела Ф. Христићу, 2/14. новембра 1874. у Шапцу, бр. 19243.

²⁸ АС, МПс-П, 1874 IV 538, М. Нишлић – министру просвете и црквених дела Ф. Христићу, 25. фебруара/9. марта 1874. у Шапцу, бр. 1109.

²⁹ АС, МУД-П, 1874 XIII 119, М. Нишлић – начелнику округа шабачког М. Луњевици, 3/15. априла 1874. у Шапцу, бр. 3482.

³⁰ АС, МПс-П, 1874 XVI 732, хоца београдски Х. Дорић – министру просвете и црквених дела Ф. Христићу, 12/24. новембра 1874. у Београду, бр. 6877.

³¹ АС, МПс-П, 1874 XV 623, управитељ вароши Београда А. Јокић – министру просвете и црквених дела Ф. Христићу, јавља да је умро хоца, 11/23. марта 1874. у Београду, бр. 6540.

³² АС, МПс-П, 1874 V 728, мујезин београдски У. Хаџимехмедовић – министру просвете и црквених дела Ф. Христићу, 4/16. априла 1874. у Београду, бр. 1754.

³³ АС, МПс-П, 1874 VI 773, Баба-џан Хаџимустафић – министру просвете и црквених дела Ф. Христићу, 11/23. априла 1874. у Београду, бр. 1905.

маја месеца 1874. године из Бусоваче у околини Сарајева „*по позиву учињеном од стране кнежевске владе*“ и одмах ступио на дужност.³⁴ За свог мујезина изабрао је извесног Мухарема Хаџиберберовића.³⁵

Ипак, да је српска власт погрешила при избору новог хоџе показало се врло брзо. Са новим хоџом наступио је и нешто бурнији период у првој деценији постојања младе муслиманске заједнице окупљене око београдске Бајракли џамије. Прва званична жалба на хоџу Хасана Дорића стигла је министру просвете и црквених дела већ у новембру исте године од извесног Калимана Усеиновића, трговца из Охрида. Жалби се придружило још неколико београдских муслимана. Само писмо пак, има далеко већи значај за сагледавање ситуације по питању верских права у Србији тих година, од саме тужбе на неизвршавање дужности од стране београдског хоџе. Писмо Калимана Усеиновића почиње следећим речима: „*Србија, зове се иста „Вазална земља“ али благодетни закони и сваковрстне установе њене, узвисиле су је до тога, да се између јевропских држава, а нарочито на Истоку, као прва сматра. Ово је доказана и непобитна истина, јер блажено почивши књаз Мијајло М. Обреновић III, поред осталог добра што Србији принесе и стече, остави богомоље и за све вероисповеди, иноверце, тако да сваки своју веру слободно исповедати може, па у тој цели постави за нуждне богомоље, набави за сваку вероисповед нуждне свештенике, кои се и данас државном касом плаћају...Знајући за овако постојећу благодет закона у Србији, нас смо се неколицина, бивши на путу трудили дан и ноћ, хватајући 24 сахата за 12, да дођемо у престоницу Србску, и да ту по нашој мухамедовој вери прославимо обред нашег верозакона...*“³⁶ Даље се у писму наводи жалба на првог представника мухамедове вере у Београду, хоџу Хасана Дорића, како их није дочекао, како је џамија била закључана, а он, ни на позив што гостију што локалних муслимана, није хтео да дође да обави службу за Бајрам, те да су сви заједно мишљења да му се треба одузети и служба и плата због невршења дужности. Ипак, хоџа се у министарству оправдао болешћу те се прашина самим тим привремено слегла. Јула следеће године уследила је нова жалба на београдског хоџу потписана од стране четрнаест београдских муслимана. У њој се наводи како хоџа Хасан Дорић малтене ни не долази

³⁴ АС, МПс-П, 1874 VII 951, рађено у министарству просвете и црквених дела, 22. маја/3. јуна 1874. у Београду, бр. 2479.

³⁵ АС, МПс-П, 1874 XII 903, решење министра просвете и црквених дела Ф. Христића од 1/13. септембра 1874. у Београду.

³⁶ АС, МПс-П, 1874 XV 623, К. Усеиновић – министру просвете и црквених дела Ф. Христићу, 4/16. новембра 1874. у Београду, бр. 6783.

у џамију, пет дневних молитви никада не чини, не упоава мртве по прописима, новац за осветљавање џамије троши за своје потребе те џамија није никада осветљена, и користи се џамијским стварима као личним. На крају наводе да је неморалан, да је блудник те да блуд врши у џамијској огради и да, док је он хоџа, београдски муслимани неће ићи у џамију нити дозволити да им он мртве упоава.³⁷ Након овога, власт је одлучила да се више заинтересује за случај београдског хоџе. Послат је допис београдској полицији која шаље извештај након испитивања „*квартовног старешине и најотличнијих грађана који живе близу хоџе и џамије: Наводи тих четрнајесторице мухамеданаца што су изјавили у жалби г. Министру просвете и црквених дела, противу хоџе турског, у свему су истинити. Ми знамо те њихове богомоље још док су Турци становали у Србију и кад треба хоџа и колико пута дневно да служи у џамију... Поред тога, додајемо ми и то: да он прима којекакове скитнице и лопове-нераднике на квартиру и ако који од њих нема да му да извесну суму, тог опада код власти обманувши је речима: 'Да је тај шпијун и да је рад тога и дошао у Србију', но ако му који даје новац на његов захтев наравно, говори: да он никакву плату од владе српске нема до то, што од муслимана добија који овде долазе, и напослетку, да је он од владе српске овлашћен и да може њих и приморати на плаћање, и пошто ови приморани то учине, онда их он – хоџа – приведе нашој влади представивши их за поштене људе и тако ти неваљалици и нерадници добију трошак који са њим деле. Но кад овај – хоџа – наиђе на мухамеданца вишег реда онда им он стане разлагати како он само прима новац од владе српске а међутим остаје Турчин па Турчин и тако са поуздане стране можемо рећи да је он сам Шпијун; и да Турци неће отићи у џамију док он – хоџа Хасан Ефендија – буде њом управљао...“.³⁸ Није прошло много а хоџа је пресудом Управе вароши Београда „осуђен на два дана затвора или девет џванџика... по тужби Јелене, жене Јована Царановића, што је њену кћер девојку увредио...“.³⁹*

³⁷ АС, МПС-П, 1875 XV 13, Смаил-ага Хасановић, Мустафа Ејуповић Пеливан, Омер Алијић, Пајазит Хусејин, Ахмет Лампа, Ахмет Аџалијић, Мујо Турковић, Хасан Салић, Идрис Зејнеловић, Мехмет Еминовић, Ахмет Хамза, Сулејман Ејуповић, Алија Хасановић, Мехмед Омеровић – Министарству просвете и црквених дела, 9/21. јул 1875. у Београду, бр. 3236.

³⁸ АС, МПС-П, 1875 XV 13, Димитрије Млакић, Риста Ђ. Деда, Стојан Танасковић, Тодор Андрејевић – старешини кварта дорћолског Н. Богдановићу, 26. јула/7. августа 1875: у Београду, бр. 3824.

³⁹ АС, МПС-П, 1877, I, 55, старешина кварта дорћолског Н. Богдановић – министру просвете и црквених дела С. Новаковићу, 9/21. августа 1875, у Београду, бр. 13431.

Након свих ових догађаја Хасан Дорић бежи из Србије да би се неколико месеци касније писмом обратио београдском митрополиту у коме каже да је против њега учињена завера у којој су се локални Срби и Турци удружили са његовим муџезином, те да је он наврат-нанос морао услед бројних претњи да побегне, због чега су му остали неисплаћени неки рачуни, па предлаже митрополиту да издејствује његов повратак на место београдског хоџе као и да тај новац наплати и пола себи задржи.⁴⁰ Митрополит се, и поред великодушне понуде, оглушио о његов захтев, па је тако каријера овог београдског хоџе, бар што се Србије и српских муслимана тиче, била завршена.

Након овога, обновили су се и захтеви за постављање татора џамији који ће водити бригу о џамијским приходима и расходима „*као што је обичај при свима џамијама па и онима које сама држава одржава као што је и овде случај*“.⁴¹ Први пут је такав један захтев послат министарству од стране београдских муслимана још почетком 1871. године, док је први хоџа Мехмед-ефендија Хаџимехмедовић управљао џамијом. Министарство је и тада препоручило управи варошкој да се изабере једно лице међу мухамеданцима које ће ову дужност обављати, међутим, муслимани су одлучили да им тотор ипак није неопходан те да „*власт ако нађе то да је добро нека постави тотора; а нама је у оваквом стању са нашом џамијом добро*“.⁴² Године 1875. пак, после немиких догађаја са следећим хоџом Хасаном-ефендијом Дорићем, захтев је поновљен како би се могло „*свакој хоџиној самовољи на пут стати*“.⁴³ Муслимани су изабрали три лица из заједнице која ће обављати дужност тотора београдске џамије, руковати новцем џамијским, водити бригу о рачунима и о томе подносити извештај Министарству просвете и црквених дела. Изабрани су Мехмед Еминовић, локални бозација, Исмаил Хаџиасановић,

⁴⁰ „...*молим да ми дозволите и јавите да се опет повратим са својом фамилијом и својим зетом муџезином... Молим за ове паре нека се наплате, половицу ви задржите, а половицу да имам за путни трошак којим би се вратио.*“ АС, МПс-П, 1877 I 55, X. Дорић – митрополиту београдском М. Јовановићу, 1/13. новембра 1875, у Сарајеву.

⁴¹ АС, МПс, 1877 I 55, министар просвете и црквених дела Д. Матић – управи вароши Београда, 21. јануара/2. фебруара 1871, у Београду, бр. 297.

⁴² АС, МПс, 1877 I 55, управа вароши Београда – министру просвете и црквених дела Д. Матићу, 16/28. марта 1871, у Београду, бр. 1325.

⁴³ АС, МПс, 1877 I 55, Мехмед Еминовић, Дедо Џонлић, Хасан Харамџија и Ахмет Харамџија – министру просвете и црквених дела, 23. септембра/5. октобра 1875. у Београду, бр. 5362.

сарачки мајстор и Ахмет Исмаиловић, дуваницаја.⁴⁴ Пописане су и све ствари које су припадале џамији а које претходни хоџа, приликом бега из Србије није „растурио, неке оставио а неке и однео“.⁴⁵ Међу предметима који су у џамији нађени било је: пет асура и три стазе, један фењер, једна стара канта за гас, две тестије, три столице, четрдесет пет књига џамијских, три плехане фуруне, један долап, једна скамија, шест клупа и кључеви џамије.⁴⁶ Такође, београдски муслимани, чије су захтеве подржали и Срби са Зерека, све више су инсистирали да се следећи хоџа и мујезин изаберу у самој заједници, „а не они који привремено из Босне пређу и живе за интерес, привремено, и доцније натраг поврате се.“⁴⁷ Одмах након постављења турора, муслимани су, овога пута заједно са својим православним комшијама, саставили молбу у којој за новог београдског хоџу траже џамијског мујезина Деду Џонлића, сматрајући га најбољим службеником којег је џамија до тада имала.⁴⁸ Ипак, да ни све ово није донело мир заједници, сведочи писмо управо Деде Џонлића, мујезина и главног кандидата за хоџу Бејракли џамије, неколико дана касније, у коме се он жали на џамијске туторе, у чијем је избору, само месец дана раније, и сам учествовао. То је чак отишло дотле да је тражио од министарства да му

⁴⁴ АС, МПс, 1877 I 55, рађено у кварту дорћолском, 6/18. октобра 1875, у Београду.

⁴⁵ АС, МПс, 1877 I 55, управник вароши Београда Ј. Ђ. Авакумовић – министру просвете и црквених дела А. Васиљевићу, 6/18. октобра 1875, у Београду, бр. 6615.

⁴⁶ АС, МПс, 1877 I 55, управник вароши Београда Ј. Ђ. Авакумовић – министру просвете и црквених дела А. Васиљевићу, 6/18. октобра 1875, у Београду, бр. 23200.

⁴⁷ АС, МПс-П, 1875 XVI 48, С. Хаџиасановић – српском кнезу М. М. Обреновићу IV, 1/13. новембра 1875. у Београду; „Пошто сам родом овдашњи и пошто суд овдашњи јамчи за моје владање, надам се да Господин Министар неће имати воље дозволити да се за ову службу ко год други са стране прими...“, АС, МПс-П, 1875 XIII 116, А. Мустафић – министру просвете и црквених дела С. Бошковићу, 30. јуна/12. јула 1875. у Београду, бр. 9669.

⁴⁸ „Ми сви покорнејши овде живећи Мухамеданци, узимамо себи слободу Министарству нашу најпонижнију молбу принети, да смо ми сви са данашњим овдашњим мујезином Дедом Џонлићем у сваком смислу потпуно задовољни... Ми смо се уверили... и да наша џамија није се никад тако уредно држала, као данас од стране његове... и будући да ми овде сви живећи Турци желимо да он данас упражњено место овдашњега Оџе постигне, за које је потпуно способни да неби опет несрећу повторително ми Турци могућно доживели, опет другога непознатог човека за хоџу добити, који би нас могао као последњи осрамотити...“ АС, МПс-П, 1875 XVI 32, Халим Асановић, Халим Узеровић, Ахмед Хасановић, Сулејман Ибраимовић, Риста Ђ. Деда – министарству просвете и црквених дела, 28. октобра/9. новембра 1875, у Београду, бр. 6318.

прихвати оставку на место мујезина, сматрајући да му је угрожен живот од стране џамијских татора.⁴⁹ Овим је Бајракли џамија привремено опет остала без хоџе и мујезина а министарство се услед ових догађаја одлучило да ипак поново доведе некога са стране. Почетком децембра 1875. године представљени су у министарству иностраних дела Хаџи Махмуд-ефендија и Ахик Кадрић, такође из Босне, и одмах су почели да врше дужност џамијских службеника.⁵⁰ Шта се десило са поменутиим мујезином није познато, углавном, шест месеци касније, хоџа Хаџи Махмуд жали се на свог мујезина Ахмета Исмаила за кога наводи да се одао пороку пијанства, да скита ноћу и њега, хоџу, буди и узнемирава, те да га треба отпустити.⁵¹ Министарство је отпустило поменутог мујезина и на његово место, на препоруку самог хоџе,⁵² и након провере од стране српских власти,⁵³ довело Мустафу Ахметовића из Новог Пазара.⁵⁴ Ни служба овог мујезина није била дугог века али овога пута не због његовог рђавог владања већ због српско-турског рата, услед чега су сви муслимански житељи Београда, осим самог хоџе и мујезина, напустили град. У решењу министра просвете и црквених дела од 10/22. новембра 1876. каже се да „од како је наступио рат између Срба и Турака сви су овдашњи мухамеданци оставили варош и џамију нико не посећива осим јединога хоџе и мујезина. Тиме је издржавање џамије у Београду постало

⁴⁹ АС, МПс-П, 1877 I 55, мујезин београдски Дедо Џонлић – министру просвете и црквених дела С. Бошковићу, 10/22. новембра 1875. у Београду, бр. 6609.

⁵⁰ АС, МПс-П, 1877 I 55, рађено у Министарству просвете и црквених дела, 1/13. децембар 1875. у Београду, бр. 7091.

⁵¹ „Познато је господину министру да је мујезин Ахмет узет привремено док се бољи за мујезина не нађе и ја сам свагда пазио да се врши дужност наше мухамеданске вере. Владање Ахметово не одговара ни најмање чину мујезина... : он није и скита се и ноћу доцкан долази па и мене узнемирава, што ја то трпети никад не могу. Достављајући ово господину министру предлажем да се Ахмет дужности мујезина разреши и ја подписани хоџа примам се да и његову дужност привремено вршим док се за то време прави и за то ваљан и учен мусломан за мујезина наше Бајрак џамије не нађе.“ МПс-П, 1876 X 95, хоџа београдски хаџи Махмуд-ефендија – министру просвете и црквених дела, 12/24. јула 1876. у Београду.

⁵² АС, МПс-П, 1877 I 97, хоџа београдски хаџи Махмуд ефендија – Министарству просвете и црквених дела, 24. јула/5. августа 1876. у Београду, бр. 3429.

⁵³ АС, МПс-П, 1877 I 97, начелство среза карановачког – министру просвете и црквених дела А. Васиљевићу, 7/19. новембра 1876. у Карановцу, бр. 4702.

⁵⁴ АС, МПс-П, 1877 I 97, решење министра просвете и црквених дела А. Васиљевића од 13/25. октобра 1876. у Београду, бр. 3453.

сасвим излишно. С тога, а у интересу штедње, влада Његове Светлости решила је да се досадашњи хоџа Хаџи Махмуд-ефендија и његов муџезин Мустафа, као непотребни отпусте, и да се хоџи, у име награде један пут за свагда, изда дванаест дуката цесарских из кредита одређенога на плату његову и одржавање џамије...“.⁵⁵ Хоџа је чак добио и званично уверење од министра просвете и црквених дела да је „вршио своје дужности према џамији уредно, а према властима и грађанству понашао се онако како доликује његовом свеишеном положају“.⁵⁶ Све џамијске ствари уредно су пописане⁵⁷ а сама џамија је 7/19. фебруара 1877. затворена и запечаћена до даљег.⁵⁸

Следеће, 1878. године, Кнежевина Србија је и формално постала независна. Један од услова признавања независности Србији, као уосталом и у другим балканским државама, било је гарантовање положаја и заштите верских мањина. Мада је акценат стављан пре свега на јеврејско питање, уговором су биле обухваћене и друге мањинске верске заједнице, а нарочито исламска. На муслимане се посебно односио члан 39. Берлинског уговора којим су се регулисали имовинско-правни односи у крајевима припојеним Србији.⁵⁹ Са друге стране, члан 35. Берлинског уговора

⁵⁵ АС, МПс-П, 1877 I 97, решење министра просвете и црквених дела А. Васиљевића од 10/22. новембара 1876. у Београду, бр. 3563.

⁵⁶ АС, МПс-П, 1877 I 97, уверење министра просвете и црквених дела А. Васиљевића од 10/22. новембара 1876. у Београду, бр. 3563.

⁵⁷ У џамији су се у тренутку пописа налазиле: „1. три велике старе простирке 2. два мала стара сицадета 3. један барјак и једна чохана простирка за басамаке 4. два чирака од туча и један од плеха 5. један сат дуварски, четири старе иконе 6. две клупице, двоје басамаке мале 7. једна кадионица, 50 чаша за кандила 8. једна тестија и једна метла стара 9. 34 књиге турске 10. три сандука за мртвачки погреб – проба 11. једне веће мердевине 12. један орман за књиге 13. три столице...“ АС, МПс-П, 1877 I 97, старешина кварта дорћолског Р. И. Поповић – управи вароши Београда, 15/27. новембра 1876. у Београду.

⁵⁸ АС, МПс-П, 1877 I 97, управа вароши Београда – министру просвете и црквених дела А. Васиљевићу, 7/19. фебруар 1877. у Београду, бр. 18379.

⁵⁹ Члан 39. Берлинског уговора: „Муслимани који поседују имовину у крајевима припојеним Србији, а који одлуче да живе извен граница Кнежевине, моћи ће да задрже своје поседе тако што ће их дати у закуп или ће њима управљати трећа лица. Турско српска комисија биће задужена да за рачун Високе Порте, у року од три године, реши сва питања која се односе на начин отуђивања, коришћења или употребе државних имања и верских задужбина (вакуфа) као и друга питања која се односе на интересе појединца.“ *Balkanski ugovorni odnosi 1876–1996*. I, priredio M. Stojković, Beograd 1998, 127.

гарантовао је сва грађанска и политичка права у земљи без разлике у вери и вероисповести, чиме је заштита мањинских права, иако неспорно већ присутна, подигнута на ниво међународног јавног права.⁶⁰ Србија је обавезана да својим унутрашњим правним актима регулише и заштити положај верских мањина на својој територији што је и учинила тиме што је одредбе чланова 32–42. Берлинског уговора обнародовала у облику посебног закона, давши му чак и карактер уставног закона, јер је члан 35. примењиван као каснији законски акт.⁶¹ Србија је, ипак, била добро припремљена за члан 35. Берлинског уговора. И поред тврдње о потреби протеривања свега што је „турско“, за оне муслимане који су остали, од 1868. године организован је верски апарат који ће им помоћи да обављају своје верозаконске обреде, а српска влада је, током читавог периода, инсистирала на довођењу ученог муслиманског свештенства, махом из Босне. Разлог за ово могао би да лежи у једноставној чињеници да је преостало муслиманско становништво у Београду и Србији, осим што је било малобројно, било пре свега сиромашног и стања и образовања, мада су се локални муслимани често бунили због оваквих одлука а и оваква пракса је очигледно представљала одређени безбедоносни ризик, и поред провера које су вршене над таквим лицима. Ипак, Берлинским уговором је верским мањинама у Кнежевини Србији зајамчена посебна заштита коју су сада и званично уживале. У пракси је таква заштита очито примењивана и раније када је муслиманска верска мањина тј. њен свештенички апарат у питању, а настављена је да се примењује по практично истом принципу и у годинама након Берлинског конгреса.

⁶⁰ Члан 35. Берлинског уговора: „У Србији разлике у вери и вероисповести неће моћи да буду сметња да неко из тог разлога буде искључен или спречен да ужива своја грађанска или политичка права, да не буде примљен у јавне службе, на положаје и да му се не указују почести, или да не обавља разне занате и занимања, ма у ком месту то било. Слобода и јавно вршење црквених обреда свих вероисповести биће зајамчени свим грађанима Србије и странцима, и никакве сметње неће се моћи правити хијерархијском уређењу разних вероисповести нити њиховим односима са својим духовним старешинама.“ *Balkanski ugovorni odnosi 1876–1996*. I, priredio M. Stojković, Beograd 1998, 126.

⁶¹ К. Јочић, *Берлински конгрес и питање мањина у Србији и на Балкану*, Зборник радова „Србија у завршној фази Источне кризе 1877–1878. године“, Београд 1980, 346.

Jovana Šaljić

**ISLAMIC COMMUNITY OF SERBIA:
first ten years (1868-1877)**

Summary

Serbia gained its full independence at the Congress of Berlin in 1878 when religious rights of minorities in the new independent Balkan states were proclaimed for the first time. The first and foremost, these rights meant that the attitude towards non-Orthodox population was based on freedom and outward exercise of all forms of worship, for all domestic and foreign entities, as prescribed by the Treaty of Berlin. However, Serbia was not unprepared for the fact that it was becoming a multi-religious country. The Jewish church-school, Catholic Municipality, the Municipality of the Augsburg confession already existed and were active in Serbia. Since 1868, so a decade before provisions of the Berlin Treaty, the Islamic faith was also officially recognized in Serbia, as well as the Muslim community with their religious apparatus which has been financed from the budget of the Principality thanks to the vision of Prince Mihailo, regardless the popular claims about the need for the expulsion of everything that was „Turkish“. Today's Islamic Community of Serbia as the date of its establishment and early religious and social work takes May 18, 1868, in accordance with the decree of Prince Mihailo Obrenovic, which officially recognized the Islamic religion in the Principality of Serbia. This paper presents life and organization of the young Muslim community as well as the problems and challenges it was facing in the first decade of its existence.

Keywords: Serbia, Prince Mihailo, Bajrakli mosque, Muslims, Islamic Community.

Чланак примљен: 24. 04. 2013.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 02. 09. 2013.

